

ՄԱՏԵՆԱԽՕՍԱԿԱՆ

ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՏԱՐԵՑՈՅՑ Ս. ՓՐԵՉԻ Ս.Չ. ԳՕԵԻՆ ԶԻՒՍՆԴԱՆՈՅԻ 1932, Նոր Շրջան, Ը. Տարի, Կազմեց Թ. Ազատեան: Տպգր. Յ. Մ. Սէրեան, Կ. Պոլիս: Գին՝ 1.50 դրամ. երես 328.

Ընդարձակ Տարեցոյցը իր «նոր Շրջան»-ի ութ տարիներու արդիւնքով հիւստեւած է արդէն հայկական գրական կեանքի ներկայ իրականութեան մէջ, և անոր ազգոր գիծերէն մէկը կը կազմէ:

Ամէն տարւոյ վախճանին փոփաքանօք և հետաքրքրութեամբ սպասող հատորը դարձաւ ան, հայ գրասէրներու համար առհասարակ:

Տարեցոյցին այս տարուան հրատարակութիւնը կը զուգադիպի Ս. Փ. Ազգ. Հիւանդանոցի հիմնարկութեան հարիւրամեակին: Մեր ազգային կեանքին մէջ լուսաւոր կէտ մը և մխիթարական ներոյթ մը կազմող հոյակապ այդ հաստատութիւնը, որ շօշափելի ապացոյցներէն մէկն է քրիստոնէական կրօնի բարոյականին մեր մէջ ալ արդիւնաւորութիւններով պայծառացումին, Տարեցոյցին մէջ մասնաւոր ուշադրութեան և գուրգուրանքի առարկայ դարձած է շատերուն կողմէ և դրուատիքի արժանաւոր խօսքերով պանծացուած:

Կիրքը կը բացուի Կիլիկիոյ Սահակ և Բարգին Վանափառ Կարողիկոսներու գրութիւններով, երկուքն ալ Պէդճեան Ամիրային և անոր հոյակապ գործին նկատմամբ անկեղծօրէն հիացական գնահատութիւններ: Ապա կուգան Կ. Պոլսոյ Սրբ. Պատրիարքին տողերը, որոնց կը յաջորդէ Ս. Արտոյոյ Սրբ. Պատրիարքին յօդուածը — գրուած Եգիպտոսէն երբ տակաւին Ս. Աթոռ չէր բարձրացած — կուռ և վերլուծական, որ կը ցուցնէ թէ կրօնքն է հիմքը ամէն բարոյական և մարդասիրական կառուցուածքներու: Աւեկայն Հայոց Վեհ. Կարողիկոսի Տեղակալին գիրք՝ ուշ հասած բլաւով՝ գրուած է ետքի էջերուն մէջ:

Կը յաջորդեն Խոթանասուն երեք էջեր, յատկացուած «անհետացած գէմքերու անտիպ նշխարներուն», որոնց մէջ Հայրիկէն, Վարժապետեանէն, Օրմանեանէն, Դուրեանէն, Նարայիէն, Օսեանէն մինչև Մասք. Զարիֆ-

եան և Արայ Պոյանեան չորջ քսաներեք հանգուցեալներու ցարդ լոյս չտեսած պատուիրկները կան, ամէնքն ալ շատ հետաքրքրական և սիրելի: Անոնց իւրաքանչիւրին վրայ կանգ առնել երկար պիտի ըլլար: Ընթերցողին համար լուսազոյն կերպն է օրինակ մը գնել Տարեցոյցէն և այդ բոլոր հին քաղցրութիւնները ճաշակել անձամբ կրկին ու կրկին:

Այլադան և շահեկան են ապրող հեղինակներու էջերն ալ, որոնց մէջ քով քովի դրուած են իմաստասիրական, բանասիրական, գեղարուեստական, և այլն, կարճ ու երկար գրութիւններ, այս կամ այն առիճանով հաճոյական և օգտակար ընթերցումի նիւթեր ամէնքն ալ:

Նպեղեան Յակոբ Պատրիարքի նամակը յոյժ հետաքրքրական է ժամանակին (ժ՛՛ղ դարու կէտը) հայոց կացութեան վրայ՝ ընդհանրապէս և Երուսաղէմի միտրանութեան վրայ մասնաւորապէս ձգած լոյսի տեսակէտէն: Բաւաւքեանի հայ բժշկական-բանասիրականը, Մարտեանի «Նախնայական թուրք գիրեր»ը, Մարգարեանի մանրանկարչականը, հմտական և արժէքաւոր էջեր են արդարեւ: Յետոյ՝ Զօպանեանի, Թեփեանի, Արսէն Երկաթի, Սիսիլի, Եայն, գրական կտորները զարդերը կը կազմեն Տարեցոյցին: Կան ուրիշ գեղեցկօրէն զբոսած գնահատականներ — սրտի տուրք Ազգային Հիւանդանոցին: Ինչպէս նաեւ՝ թարգմանութիւններ օտար էջերու:

Գրեզին Եպիսկոպոսի (Տրապիզոնի) «Գնահատութիւն և Վերագնահատութիւն Բաղաքակրթական Արժէքներու» խորագրուած կարճ բայց լեցուն իմաստասիրական յօդուածը յանձնարարելի է ըստ ամենայնի, իբրեւ հիմնաւոր, ուղղափառ, և արդարապէս խիղախ մտածումի մը արտայայտութիւնը: Անեփանոս Արք. Յովակիմեանին նամակը տաքութիւն մը և ծերունական շնորհք մ'ունի որ բազմաժամանակեայ այդ նահապետին յատուկ է:

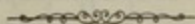
Իրենց արժանի տեղը գրուած են Տարեցոյցին մէջ նաև Հայ Դեղարուեստի կեանքը ծանօթացնող գրուածքներ. այսպէս՝ «Հայ Բեմը Եւրոպայի մէջ», որուն հետ նաև էջեր քանի մը հայ արուեստագէտներու մասին:

Կը բացուի երկրորդ մասը, «Հին և Նոր Թուրքիա» վերնագրուած երեսներ երկու-

երեսնոց շահեկան գրութեամբ մը, որուն կը յաջորդէ Տարեցոյցին կարեւորագոյն մասը, այսինքն ներկայ արտասահմանեան հայ կեանքին մէկ պատկերը՝ արուած աւելի կամ պակաս խնամքով, Հյց. եկեղեցոյ իշխանութեանց կազմակերպական համադրութիւնը տալէ ետքը՝ Տարեցոյցը կուտայ յօդուածներ՝ Ամերիկահայութիւնը, «Կալիֆորնիոյ Հայոց Առաջնորդական վիճակը», «Հարաւ. Ամերիկայի հայ գաղութը», յետոյ՝ Հայկալի Առաջնորդութիւն, Հ. Բ. Ը. Միութեան Գործունէութիւնը, Բարիզահայ կրթական եւ մշակութային կեանքը, ապա՝ Հայերը Թուրքիոյ մէջ, Կուարիոյ շրջանակներու հայութիւնը, Ազգային Խնամաստութիւն, և՛ ընդարձակօրէն՝ (տասներկու երես) Ս. Փ. Ազգ. Հիւանդանոցը, եւ հուսկ ապա՝ կարգ մը «նօթ»երէէ հետք՝ անխուսափելի Օրացոյցը, Դժբախտաբար «Յունկ Նիւթոյց»ը մոռցուած է։

Պէտք է ըսել թէ Տարեցոյցին այս Բ. մասը պէտք եղածին չափ համաչափ, համապարփակ եւ թանձրացեալ չէ։ Բայց զիտենք զժուարութիւնները։

Տ. Վ. Ն.

ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒՆՈՍ. Տարեգիրք, Բ. Տարի. 1932, Հր. «Շանք», 94, Rue Lafayette, Paris (10^e)։ Խմբ. Մ. Ե. Մ. Պարսամեան։ Տպգր. «Մասիս», Պարիս։ Երես՝ 192, Գին՝ 1.50 դոլար։

Չենք կրնար ըսել թէ Կեանք եւ Արուեստ անցեալ տարուան հատորին վրայ առաւելութիւն մը կամ յառաջադիմութիւն մը ունեցած է։ Ընդհակառակը. ըլլայ ծուլով, ըլլայ բովանդակութեամբ քայլ մը հետէ նախորդէն։ Ասիկա չենք ըսեր պարսուանքի կամ մեղադրանքի զիտուով. ամենեւին։ Դժուար չէ գուշակել խմբագրութեան եւ վարչութեան առջեւ ցցուած խնդրոտներն ու աննպաստ պայմանները, որոնք, ծանօթ ամէն հայ գրասէրին, կարծես քիչ մը ճակատագրական են մեր գրական կեանքին մէջ։ Ասոր համար է որ միշտ լուազոյն է սկսիլ փոքր քայլերով եւ թափը հետզհետէ ստանալ, քան թէ համեմատաբար փայլուն ցոյցէ մը ետք՝ պարտասանքի նշաններ մատնել։ Կը կրկնենք. մեծամասամբ տիրող պայմաններն են մեղաւոր։

Կեանք եւ Արուեստ խմբագրութեան անհատական ձեռնբեցութիւնը շնորհաւորելի է ըստ ամենայնի։ Բայց Թեոդիկի բախտը, կ'երեւի, տարբեր հանգամանքներու ներքեւ ժպտեցաւ — եթէ ժպտեցաւ։ Լուրջ Տարեգիրքի մը համար պարարտ եւ կորովի երկարակեցութիւն մ'ապահովել զժուար է անհատական ջանքերով, սփուլեքի ներկայ կացութեան մէջ մանաւանդ։

Վերելի ցուրտ տողերը ստկայն թող չնախապաշարեն ընթերցողը. բաւական լաւ բաներ ալ կան ըսելիք Կեանք եւ Արուեստ մասին։ Վարը, իրենց կարգին կը դիտենք գործին գեղեցիկ եւ օգտակար երեսներն ալ։

Երուանդ Օսեանի երկտողը, որ կը բանայ հատորը, իր տեղին վայել բան մը չունի։ Օրեանեանէն երկու էջերը այդ մեծ երեզուն եկեղեցականին ձերութեան յոգնածութիւնը կը ցուցադրեն. ներքին արժեքէն աւելի գրութեան արթնցուցած յիշատակներն են որ սրելի են թերեւս։ Զարդարեանի նոմակը՝ պարագայական քունի մը տողեր, առանց միջուկի։ Յետոյ քանի մը մանր կտորներէ հետք՝ քերթուածներ Ա. Տորեանէ եւ, Պր. Զօպանեանի թարգմանութեամբ, Էմիլ Վերնարէ. Պր. Մալիգեան, (խնայողական նկատումներով)՝ իր ժպիտը գրութիւնը հրամցուցած է Կեանք եւ Արուեստ գառնաւ Ընդարձակ Տարեցոյցի ընթերցողներուն։ Կ. Սասունիի «Առաջին Զեփիւր» սիրուն է. նոյնպէս Յ. Եղապեանի «Սիկառէթին Մահը»։ Ռեհի «Արիւնոտ Հողիներ»ը քստմենիլի ու անհաճոյ իրապաշտութեամբ մը գրուած է։ Արիւնի հոտը զեռ տխրեցականը պիտի գտնէ։ (Մեզի համար առանց «ձկտում»ի գրականութիւն ընդունելի չէ։) Կը յաջորդեն քերթուածներ Բ. Թովապեանէ («նոր» մը) եւ Գ. Գեղարունիէ — կ'արտայայտեն յուզումներ՝ քիչ մը զժուար հաղորդական։ Գոյունեանի «Նիւ Երեզը»՝ ճարտար, հետեւաբար ախորժելի նկարագրական մըն է։

Հայաստան խորագրին տակ՝ Յ. Պողոսեանի յօդուածը (քսան երես) ամէնէն նիւթեղ եւ կարեւորն է հատորին մէջ։ Ներկայացում մը՝ հարազատ եւ համապարփակ հնար եղածին չափ։ Շատ արժեքուոր համագրութիւն մըն է նաեւ, Գեղարունիս խորագրին ներքեւ, շահեկան եւ թելագրիչ զբոսութիւնը, «Ասուլիսներ Ճարտարապետ Պր.